

ОДЛУКЕ УСТАВНОГ СУДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Закон одређује да ли је одређена врста пореза од значаја за функционисање јединственог југословенског тржишта

Одредбом члана 2, став 1, тачка 3. Закона о привременим мерама о основама пореског система („Сл. лист СФРЈ”, бр. 85/89) прописано је да је порез на лични доходак радника од значаја за функционисање јединственог југословенског тржишта одредбама члана 7. тога закона прописано је да је обвезник пореза на лични доходак радника физичко лице (резидент СФРЈ) које оствари лични доходак из радног односа за рад обављен у земљи и иностранству, по основу радног односа заснованог у СФРЈ, као и физичко лице које није резидент СФРЈ: ако на територији СФРЈ оствари лични доходак из радног односа; одредбом члана 8. тога закона прописано је да је основач пореза на лични доходак радника лични доходак остварен из радног односа, за рад у земљи и иностранству.

Поступак за оцењивање уставности оспорених одредаба наведеног закона покренула је Скупштина СР Словеније, тврдећи да се савезним законом не може прописати да је порез на лични доходак радника – порез који је од значаја за функционисање јединственог југословенског тржишта. У такве порезе спадају – по мишљењу Скупштине СР Словеније – само они порези који се односе на субјекте који обављају привредну делатност, односно на субјекте тржишног пословања. Стога оспорене одредбе наведеног закона нису, по мишљењу Скупштине СР Словеније, у складу с Уставом СФРЈ.

Одредбом алинеје 2, тачка 1. амандманима XXXI на Устав СФРЈ утврђено је да основу јединственог југословенског тржишта чине и јединствене основе пореског система и заједничке основе пореске политике, а одредбом подтачке 5), тачка 1. амандмана XXXIX на Устав СФРЈ утврђено је да Федерација, преко савезних органа, утврђује основе пореског система: изворе, врсте, обвезнике и основице које су од значаја за функционисање јединственог југословенског тржишта.

Полазећи од тих одредаба Устава СФРЈ, Уставни суд Југославије сматра да је Федерација могла прописати да је порез на личне дохотке радника од значаја за функционисање јединственог југословенског тржишта, будући да то произилази из наведених одредаба Устава СФРЈ које говоре о врстама и о обвезницима пореза које утврђује Федерација. Уставни суд Југославије не може оцењивати да ли је тај порез одиста од значаја за функционисање јединственог југословенског тржишта, будући да је то ствар политике уређивања друштвених односа у тој области, коју утврђује Федерација.

(Одлука УСЈ, I-У бр. 10/1-90, од 9. јула 1990)

Уставно зајамчење права на жалбу, или другог правног средства против одлука судова и државних органа није и зајамчење двостепености у управном спору

Одредбом члана 19, став 1. Закона о управним споровима („Сл. лист СФРЈ”, број 4/77) прописано је да се против одлуке донесене у управном спору

жалба може изјавити само ако је то – у одређеним стварима – предвиђено законом.

Грађанин сматра да је управни спор само начелно уређен као једноступен и да из таквог, начелног одређења управног спора не произилази да закон може искључити жалбу против судске одлуке донесен у управном спору у првом степену. Отуда, по његовом мишљењу, оспорена одредба Закона о управним споровима није у складу с Уставом СФРЈ.

Уставни суд Југославије није усвојио иницијативу за покретање поступка за оцењивање уставности оспорене одредбе Закона о управним споровима.

Одредбама члана 216. Устава СФРЈ утврђено је да о законитости коначних појединачних аката којима државни органи или самоуправне организације и заједнице које врше јавна овлашћења решавају о правима или обавезама одлучује суд у управном спору, ако за одређену ствар законом није предвиђена друга судска заштита.

Управни спор је, по схватању Уставног суда Југославије, спор у којем суд контролише законитост појединачних аката које о правима и обавезама доносе државни органи или организације које врше јавна овлашћења, спор у којем суд, дакле, не одлучује о праву и обавези, већ о томе како је појединачним актом надлежног органа примењен закон. Отуда, за одлуку донесену у управном спору не важи начело утврђено одредбом члана 180, став 2. Устава СФРЈ, према којем је свакоме зајамчено право на жалбу или друго правно средство против одлука судова, државних органа и других органа и организација којима се решава о нечијем праву или интересу заснованом на закону. Значење те одредбе Устава СФРЈ јесте – по мишљењу Уставног суда Југославије – у томе да се зајамчи право на жалбу, или друго правно средство против одлука државних органа и судова онда кад ти органи, или судови, решавају у првом степену. Кад је у питању суд, смисао је те одредбе Устава СФРЈ да се осигура право на жалбу против одлуке суда у случају кад се о праву одлучује у поступку пред судом, кад суд одлучује о праву или обавези у првом степену. Кад су, у управном спору, оцењује законитост аката државних органа или организација које врше јавна овлашћења, он оцењује законитост тих аката. То значи да суд у управном спору, у таквом случају (осим изузетка, прописаног Законом о управним споровима) – не одлучује о праву грађанина. Због тога нема уставног јамства двостепености у управном спору. Отуда, управни спор није само начелно једноступен. Правило је да је управни спор – једноступен. Двостепеност управног спора јесте, према томе, само изузетак, који може постојати само ако законом буде прописано гостојање изузетка.

Полазећи од изложеног, Уставни суд Југославије је оценио да нема разлога за покретање поступка за оцењивање уставности оспорене одредбе Закона о управним споровима.

(Решење УСЈ, I–У бр. 82/1–89, од 20. јуна 1990.)

Захтев за ванредно преиспитивање правноснажне пресуде донесене у кривичном поступку

Одредбама чл. 425, став 4. и 426, став 2. Закона о кривичном поступку („Сл. лист СФРЈ”, бр. 4/77, 14/85, 26/86, 74/87, 57/89 и 3/90) прописано је да се захтев за ванредно преиспитивање правноснажне пресуде не може поднети против пресуде Републичког врховног суда, односно Покрајинског врховног суда или против пресуде Врховног војног суда, осим кад је у питању осуда због кривичног дела утврђеног савезним законом, односно осуда, због тога дела, на казну затвора у трајању од најмање једне године или на тежу казну, или казну малолетничког затвора; захтев се не може поднети ни против пресуде Савезног суда, а о захтеву у наведеним случајевима, решава Савезни суд.

Грађанин сматра да је то противно Уставу СФРЈ, будући да се грађани тиме стављају у неравноправан положај, зависно од тога да ли су осуђени због кривичног дела прописаног савезним, или републичким законом, односно покрајинским законом.

Уставни суд Југославије није усвојио иницијативу за покретање поступка за оцењивање уставности оспорених одредби Закона о кривичном поступку.

Грађанину је, по Уставу СФРЈ (чл. 180, став 2. и чл. 215, став 1) зајемчено право на жалбу, или друго правно средство против одлука судова, државних органа и других органа и организација које решавају о његовом праву, или интересу заснованом на закону. Грађанину, према томе, није зајемчено друго правно средство против одлука судова. Из Устава СФРЈ не произилази, дакле, да је грађанину зајемчено и такво, ванредно правно средство, какав је захтев за ванредно преиспитивање правноснажне пресуде, нарочито не онда кад о томе средству одлучује Савезни суд. Уставни суд Југославије има, при томе, у виду одредбу тачке 1, подтачка 4. амандмана XLV на Устав СФРЈ, којом је утврђено да Савезни суд одлучује о ванредним правним средствима против одлука редовних судова и самоуправних судова, ако је то предвиђено савезним законом.

Савезни суд одлучује о ванредним правним средствима против одлука редовних судова, дакле, само под условима прописаним савезним законом. Закон који уређује поступак пред редовним судовима не мора, према томе, дозволити употребу ванредног правног средства пред Савезним судом (захтев за ванредно преиспитивање правноснажне пресуде) мимо случајева прописаних оспореним одредбама Закона о кривичном поступку. Оспорене одредбе тога закона нису, према томе, противне Уставу СФРЈ због тога што не прописују да се Савезном суду може поднети захтев за ванредно преиспитивање правноснажне пресуде и онда кад је у питању осуда због кривичног дела прописаног законом републике, односно законом покрајине. То није повреда начела равноправности грађана, утврђеног Уставом СФРЈ, будући да равноправност те врсте није ни зајемчена Уставом СФРЈ. Савезни суд, уосталом, није– Врховни суд Југославије, већ – Савезни суд. Надлежност тога суда утврђена је Уставом СФРЈ, из којег произилази да тај суд одлучује о ономе што му је, као савезном суду, стављено у надлежност самим Уставом СФРЈ и савезним законом, у складу с Уставом СФРЈ. Тај суд одлучује о повреди закона које доноси федерација, савезног Закона, а не и о повреди закона републике, односно закона аутономне покрајине, о којој, по нашем уставном систему, коначно одлучује Врховни суд републике, односно Врховни суд аутономне покрајине. Савезни законодавац није, према томе, обавезан да пропише да ће Савезни суд одлучивати поводом ванредних правних средстава и кад је у питању примена закона републике.

(УСЈ, I-Y 4/2-90, од 12. септембра 1990)

Престанак радног односа

Одредбама члана 98. ст. 2. и 3. Закона СР Македоније о радним односима, било је прописано да раднику престаје радни однос, по сили закона, кад наврши 60 (м), односно 55 (ж) година живота и најмање 20 година пензијског стажа, или кад наврши 40 (м), односно 35 (ж) година пензијског стажа, без обзира на године живота; да жени радни однос престаје под условима под којим престаје и мушкарцу, ако написмено изјави да жели да ради до истих година пензијског стажа као и мушкарац.

У току поступка за оцењивање уставности и супротности оспорених законских одредби са савезним Законом, ступио је на снагу нови Закон СР Македоније о радним односима.

Одредбама члана 75, ст. 2. и 4. Закона о основним правима из радног односа прописано је да раднику – без његове сагласности – престаје радни

однос кад наврши 40 година стажа осигурања или 65 година живота, ако пословодни орган, односно послодавац, у складу са условима утврђеним законом, односно општим актом и колективним уговором, не одлучи да радник може остати у радном односу.

Разлог за престанак радног односа (по сили закона) јесте, дакле (по савезном закону): навршење 40 година стажа осигурања, или 65 година живота. Републички закон прописивао је да раднику може престати радни однос и кад није навршио 40 година стажа осигурања, односно 65 година живота. Уставни суд Југославије оценио је да су оспорене одредбе републичког закона у време њихова важења биле противне Уставу СФРЈ и супротне Закону о основним правима из радног односа. Уставни суд Југославије одлучио се на изрицање такве одлуке да би тиме омогућио свакоме, у смислу одредбе члана 393. Устава СФРЈ, да захтева измену појединачног акта донесеног применом оспорених одредби наведеног републичког закона.

(Одлука УСЈ, I-У бр. 114/I-90, од 3. октобра 1990)

Организације удруженог рада носиоци су права која произилазе из друштвене својине на пословне просторије које су постале друштвена својина национализацијом или конфискацијом, ако су им оне предате на коришћење

Законом СР Хрватске о својини на деловима зграда, прописано је да општина стиче право располагања на посебном делу зграде у етажној друштвеној својини ако је друштвена својина настала на основу национализације или конфискације; у осталим случајевима: друштвено-политичка заједница, односно радна организација која је дала средства за изградњу, куповину или замену посебног дела зграде.

Неколико предузећа из Хрватске тврди да су носиоци права која произилазе из друштвене својине, на пословне зграде и просторије, организације удруженог рада које послују у њима, а не – општина.

Пословне просторије које су у друштвену својину прешле национализацијом или конфискацијом, а предате су на коришћење организацијама удруженог рада да у њима обављају своју пословну делатност јесу, по Уставу СФРЈ, средства организација удруженог рада. Оне су носиоци свих права која произилазе из друштвене својине. То, по схватању Уставног суда Југославије, произилази из Основних начела Устава СФРЈ, и одредби тога устава о положају радника који раде средствима у друштвеној својини и положају организација удруженог рада које послују тим средствима. Околност што су неке од тих просторија у друштвену својину прешле по основу национализације или конфискације, не значи да је општина увек носилац права која произилазе из друштвене својине, па и онда кад су те просторије, својевремено, предате радним организацијама удруженог рада да у њима послују. Те просторије не могу, накнадно, законом, бити проглашене просторијама на којима права по основу друштвене својине има искључиво општина, само због тога што су оне у друштвену својину прешле на један од споменutih начина.

(Одлука УСЈ, У број 216/88, од 11. јула 1990)

Уставна је обавеза организација удруженог рада да се удружују у привредне коморе

Одредбом члана 1, став 1. Закона о удруживању у Привредну комору Југославије, прописано је да се организације које обављају привредну делатност удружују у Привредну комору Југославије, као самоуправну организацију удруженог рада.

Савезрачуноводствених и финансијских службеника у Хрватској, сматра да оспорена законска одредба није у складу с Уставом СФРЈ, којим је

утврђено да се организације удруженог рада слободно удружују у све облике удруживања.

Амандманима на Устав СФРЈ из 1988. године, није мењана одредба члана 50. тога устава, по којој је обавезно удруживање организација удруженог рада које обављају привредну делатност, у: привредне коморе и општа удружења, ради заједничког унапређивања рада и пословања и других заједничких и друштвених интереса. Та обавеза није нестала ни ступањем Амандмана на Устав СФРЈ, из 1988. године на снагу. Наиме, одредбом тачке 1. амандмана XI на Устав СФРЈ, из 1988. године, утврђено је да радници слободно удружују рад и средства ради обављања привредних и друштвених делатности и стицања дохотка на тржишту, или у односима слободне размене рада и да слободно одлучују о облицима самоуправног радног организовања и облицима удруживања, повезивања и сарадње у тим облицима удруживања, и о обиму удруживања рада и средстава. Та одредба амандмана XI на Устав СФРЈ говори, дакле, о слободном удруживању ради обављања делатности и стицања дохотка. Та одредба, ни суштински, ни формално, не ослобађа организације удруженог рада обавезе на удруживање друге врсте: у привредне коморе или у друга општа удружења привреде, што је посебан вид једног стручног удруживања организација удруженог рада, у којем нема удруживања рада и средстава, већ удруживања ради остваривања претходно споменутих циљева и сврхе. Слободно удруживање рада и средстава, слободно самоуправно радно организовање, не ослобађа, дакле, предузећа обавезе да се удружују у привредне коморе и друга општа удружења. Стога, по оцени Уставног суда Југославије, оспорена законска одредба није противна Уставу СФРЈ.

(Одлука УСЈ, I-У бр. 115/1-90, од 26. септембра 1990)

Грађани користе средства која имају на својим девизним рачунима, или девизне штедне улоге, за потребе одређене законом о девизном пословању

Одредбама члана 71. Закона о девизном пословању прописано је да грађани могу користити девизе које држе на девизном рачуну или као девизни штедни улог, за плаћање робе и друга плаћања у иностранству, за сопствене потребе и потребе чланова своје породице, а да се члановима породице у смислу тога Закона сматрају брачни друг, родитељи и браћа и сестре.

Грађанин сматра да су они који немају породице онемогућени да другоме издају пуномоћје за располагање њиховим девизним средствима те да су стога неравноправни с онима који имају породицу.

Оспорена законска одредба не прописује начин располагања девизним средствима која имају грађани, већ: потребе за које се могу користити та средства и круг лица за чије се потребе она могу користити. Закон о девизним средствима нема одредби о пуномоћју које издаје власник девизних средстава. Гледано с тога становишта, нема разлога за покретање поступка за оцењивање уставности оспорених одредби наведеног савезног закона. Уставни суд Југославије не налази да има других разлога због којих би ваљало покренути поступак за оцењивање уставности оспорених законских одредби.

(Одлука УСЈ, I-У бр. 93/90, од 3. октобра 1990)

Припремио Ђорђе Ђурковић